

Алекса Попадић¹

ЕДУКАТИВНА РАДИОНИЦА У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ

Извод: Едукативна радионица представља вид примене групног облика рада, у којем се разноврсним и атрактивним задацима ученици стављају у когнитивно подстицајне ситуације. Оне подстичу сазнајни развој ученика, од стицања и усвајања чињеничког знања до подстицања и развијања виших интелектуалних процеса, попут закључивања, решавања проблема, доношења судова, метакогниције и др. (Ивић и др., 2001) Едукативне радионице подстичу и васпитне циљеве, пре свега оне везане за социјализацију, као што су сарадња у тиму, изражавање свог става и уважавање туђих ставова, развијање вештине дијалога и др.

Кључне речи: едукативна радионица, настава географије.

Увод

Едукативна радионица не подразумева примену само једног облика учења. За овакав рад најпогоднији су активни облици учења. То су пре свега сви интерактивни облици учења (кооперативно учење наставник-ученик, кооперативно учење у групама ученика, тимска настава, учење по моделу) и метод учења путем решавања проблема. (Ивић и др., 2001) Поред интерактивних облика учења, сви облици практичног учења, могу се јавити као део неке активности у току радионице, нарочито цртање, писање, израда постера и сл. Као метод рада у некој активности може се појавити и смислено рецептивно вербално учење, али оно није главни метод рада.

Основни циљеви

Циљ едукативних радионица јесте стицање неког знања и вештине, али може бити и израда неког конкретног производа (постер, цртеж, пројект, извештај и др.) и наставник је усмерен на то конкретно знање, вештину или производ. Због тога се може закључити да је за радионицу карактеристично конвергентно учење, које подразумева учење жељеног решења, али је у радионици обавезна и једна фаза дивергентног учења, у којој ученици разматрају што већи број решења за неку ситуацију. Затим се та решења сажимају, одбацују нереална и задржавају могућа решења.

¹ Алекса Попадић, професор географије, ОШ „Димитрије Туцовић“, Краљево.

Циљеви едукативних радионица, поред стицања конкретног знања, су и: подстицање мотивације за учење и интелектуални рад, усвајање општих интелектуалних умења прикупљања и анализе потребних података, разумевање природних законитости, развијање способности сарадње у групи, способности самосталног рада, али и заједничког рада на решавању једног задатка у тиму, развијање способности повезивања знања из различитих области, оспособљавање за једноставна истраживања, развијање способности комуникације и дијалога, развијање стваралаштва и др.

Улога наставника и ученика

Улога наставника у радионици знатно се разликује од улоге наставника у традиционалној настави. У радионици велики значај имају активности које наставник спроводи пре саме радионице. Пре почетка едукативне радионице наставник припрема сценарио и прикупља материјал потребан за реализацију радионице. Сценарио се састоји од пажљиво испланираних корака, активности и задатака, који треба да покрену ученике на активности и који ће водити ка реализацији конкретно утврђених циљева. Задаци треба да буду прилагођени узрасту ученика и њиховим сазнајним могућностима. Они не треба да буду прелаки, али ни претешки. Потребно је да буду логички повезани, да проистичу један из другог и да буду у вези са претходним знањима и интересовањима ученика. Задатке треба прилагодити и опремљености школе и трајању радионице.

Улога наставника у току радионице је да: води ученике из једне у другу активност, проверава да ли су инструкције јасне свим ученицима, организује рад ученика, ствара атмосферу у којој ученици слободно износе своје мишљење, мотивише ученике и помаже им када затраже помоћ. О мотивацији ученика наставник размишља приликом писања сценарија радионице, трудећи се да осмисли активности које су привлачне, смислене и повезане са потребама и интересовањима ученика, али и у току радионице, јер је усмерен на реакције самих ученика, открива потенцијалне проблеме и реагује на њих, трудећи се да одржи висок ниво мотивације ученика.

Ученик у току едукативне радионице није само пасивни слушалац, већ активни учесник у разноврсним активностима у којима социјална и емоционална страна личности долази до изражаја. Неки задаци подстичу ученика да учествује у активностима у којима до тада није учествовао, попут глуме, писања извештаја, сналажења у простору, док друге активности подстичу неке вештине, попут јавног излагања, сарадње са другим ученицима и сл. Од ученика се очекује да допринесе решавању проблема, повеже ваншколска знања и искуства са градивом које се учи, оствари добру

комуникацију са осталим учесницима радионице, испољи креативност у активностима и др.

Типови задатака

Примена едукативних радионица у настави географије могућа је због структуре географских садржаја. Кроз едукативну радионицу у настави географије могуће је од ученика тражити да сами реше проблем, уместо устаљеног нуђења готових решења. Задаци који се постављају ученицима могу бити: откривање узрочно-последичних веза између објеката, појава и процеса у простору (нпр. повезаност постојања сировина и развоја индустрије; повезаност развоја индустрије и загађења животне средине, однос географског положаја и развоја трговине, туризма, саобраћаја и сл.), проучавање географских одлика неке државе, регије и локалне средине (нпр. проучавање завичаја), повезивање ваншколских сазнања са наставним садржајима (нпр. колико планета има Сунчев систем, након одлуке Међународне астрономске уније о промени статуса планете Плутон 2006. године; процес ширења Европске уније; проблем суша и недовољног наводњавања пољопривредних површина у нашој земљи, проблем загађености ваздуха у Панчеву; какве последице има сеча амазонских шума на природу Јужне Америке и др.), повезивање градива географије са градивом другим наставним предметима (нпр. велика географска открића, индустријска револуција, корелација са историјом; староседеоци Северне Америке, туристичке знаменитости Лондона, корелација са енглеским језиком; биљни и животињски свет на Земљи, корелација са биологијом; сагоревање фосилних горива и загађење атмосфере, изливање нафте и отпадних вода и загађење вода, корелација са хемијом, магнетизам Земље, гравитација, корелација са физиком и др.)

Географски садржаји најчешће су занимљиви ученицима, што уз правилну мотивацију од стране наставника може покренути ученике на сазнајне активности у оквиру едукативна радионице.

Могућности реализације

Наставници често нису довољно упознати са овим начином рада, па се тешко одлучују на његову примену. Неки наставници сматрају да би применом овог облика рада изгубили ауторитет и да ученици не би схватили радионицу као процес учења, већ као игру. Ауторитет наставника неће бити нарушен уколико је заснован на знању и коректном односу према ученицима. Игре су саставни део едукативне радионице, али њихов циљ није сама игра, већ су оне у функцији јачања повезаности и сарадње међу

члановима групе. Ограничавајући фактор у реализацији радионице може бити и њено трајање. Оптимално трајање радионице је од 90 до 120 минута, али оне могу трајати и дуже. За реализацију радионицу која траје дуже од једног школског часа потребно је увођење двочаса, трочаса или блока часова, а препоручљиво је и повезивање часова географије са часовима историје, биологије, српског језика, енглеског језика, математике, и уопште оних предмета са којима је могућа корелација наставног градива. Сарадња наставника географије са наставницима других предмета и стручним сарадницима (психолог, педагог) у школи представља неопходан услов за реализацију интердисциплинарних радионица. Уколико устаљени разредно-часовни систем организације рада није могуће прилагодити трајању радионице, она се може реализовати ван редовног наставног времена, или се може поделити, тако да неке кораке ученици ураде као домаћи рад.

За реализацију едукативних радионица нису неопходна велика материјална средства, нити је неопходна скупа опрема. Материјал за реализацију радионице, попут папира, оловака, лепка, лепљиве траке, маказа, најчешће је доступан ученицима и наставницима и не представља посебан издатак. Савремени технички уређаји (рачунар, пројектор, ДВД и др.) могу бити корисни, али се и без њих може реализовати квалитетна радионица.

Пример едукативне радионице

Разред: шести

Наставни предмет: географија

Наставна тема: Регионална географија Европе

Наставна јединица: Географски преглед осталих држава Јужне Европе

Тип наставног часа: обрада

Облици рада: фронтални, групни, индивидуални

Трајање радионице: 120 минута

Наставне методе: дијалошка метода, текстуалне методе, метода усменог излагања, илустративно-демонстративна метода, метода дискусије

Наставна средства: зидна карта Европе, табла, креда, материјал за реализацију радионице, литература

Наставни објекат: учioniца

Циљ. Главни васпитно-образовни циљеви ове радионице су:

1. Стицање знања о физичко-географским и друштвено-географским одликама о пет малих држава Јужне Европе (Андора, Монако, Ватикан, Сан Марино, Малта) и европском делу Турске,
2. Усвајање општих интелектуалних умења прикупљања и анализе потребних информација,

3. Развијање способности сарадње у групи, способности самосталног рада, али и заједничког рада на решавању једног задатка у тиму,
4. Развијање способности комуникације и дијалога и
5. Развијање креативности

Материјал. Литература, чланци из штампе, проспекти, фотографије, бели папир А4 формата (за сваку групу по неколико), хамер папир А0 формата (за сваку групу по један), бојице и фломастери (за сваку групу по један комплет), маказе, лепак, самолепљиви листићи у боји, лепљива трака, слагалице за поделу ученика на групе.

Литература за ученике.

1. Ситарница, Р. и Тадић, М. (2006). *Географија за 6. разред основне школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
2. Радовановић, С. (2005). *Географски атлас*. Смедеревска Паланка: Magic map.
3. Шехић, Д. и Шехић, Д. (2007). *Атлас Европе*. Београд: Monde Neuf.
4. Давидовић, Р. (2000). *Регионална географија. Географске регије европских земаља*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, књ. II.
5. Карел, Н. и Карел, М. (2005). *Државе света*. Београд: Младинска књига.
6. *Енциклопедија Британика* (2005). Београд: Народна књига, Политика.
7. Остали извори података: штампа, телевизија, интернет, електронски атласи и енциклопедије

Претходне припреме за реализацију радионице

У циљу што квалитетније реализације едукативне радионице потребно је извршити претходне припреме, у које спадају припреме које извршава наставник и припреме које извршавају ученици.

Припрема наставника за реализацију радионице. Наставник је најпре дефинисао циљеве које ће реализовати на часу, осмислио задатке које ће дати ученицима, испланирао методе, облике рада и наставна средства која ће користити на часу, кораке које ће предузети пре часа, за време часа и након часа. Наставник је неколико недеља пре радионице упознао ученике са начином на који ће ученици обрађивати ову наставну јединицу, обавестио ученике да у периоду који ће претходити радионици обрате пажњу на информације о минијатурним државама Јужне Европе и Турској, које ће приметити у медијима. Евентуални проблем недостатка таквих информација у медијима у том периоду може бити превазиђен употребом литературе и Интернета. Наставник је упутио ученике да потраже литературу која се односи на мале државе Европе и Турску у кућној, школској и

градској библиотеци, као и на Интернету. Наставник је припремио потребни материјал, литературу, проспекте, фотографије за сваку државу и слагалице за поделу ученика на групе. Наставник је разместио столове, тако да је спајањем столова у учионици направио шест већих столова за рад. У једном углу учионице налази се сто на коме се налази се материјал потребан за рад: литература, хамер папир, бели папири, бојице, фломастери, лепак, самолепљиви папирчићи, маказе.

Припрема ученика за реализацију радионице. Ученици су у недељама које су претходиле овој радионици обратили пажњу на информације, које су се појављивале у медијима о малим државама Јужне Европе и Турској. Ученици су прикупили материјал из дневне, недељне и месечне штампе, као и чланке из литературе доступне у библиотекама и на Интернету, који се односи на мале државе Јужне Европе и Турску. Ученици су на дан одржавања радионице, пре почетка рада на сто са материјалом оставили чланке из књига, штампе и са Интернета, који су прикупили. Прикупљени материјал је разврстан по државама, како би време које би користили за разврставање материјала ученици могли да искористе за проучавање тог материјала у поступку групног рада.

Главни кораци

1. Формирање група и давање инструкција свим групама
2. Проучавање писаног материјала и изабране литературе
3. Израда извештаја и постера
4. Извештавање група
5. Провера наученог градива
6. Евалуација радионице

1. *Формирање група и давање инструкција свим групама*

Наставник је припремио по једну фотографију (или слику заставе) за свих шест држава, које ће ученици проучавати и исекао је у облику слагалице. Ученици из посуде извлаче по један део фотографије и треба да саставе слагалицу-фотографију. Састављањем слагалице ученици су подељени у групе и открили су коју ће државу обрађивати та група. За формирање група и давање инструкција потребно је око десет минута.

Наставник даје инструкцију свим групама:

Ваш задатак је да проучите по једну малу државу Јужне Европе и европски део Турске. Састављањем слагалице открили сте коју ћете државу данас проучавати. На столу у углу учионице налази се потребна литература. Потражите литературу која се односи на вашу државу. Проучите физичко-географске одлике државе, обележја становништва, привредна обележја и обележја насеља у тој држави. Проучавање државе започните чи-

тањем текстова из уџбеника и енциклопедија, а затим потражите занимљиве детаље у чланцима из новина и са интернета. Затим заједно припремите извештај, који треба да садржи најважније физичко-географске и друштвено-географске одлике државе, које сте уочили проучавајући литературу. Изаберите представника ваше групе, који ће представити државу коју сте проучавали одељењу. За овај задатак имате двадесет минута.

2. *Проучавање писаног материјала и изабране литературе*

Ученици прилазе столу са материјалом и проналазе материјал који се односи на њихову тему. Из изабране литературе ученици проналазе оно што се односи на њихов задатак, читају тај текст, анализирају га и уписују најважније податке о тој држави на лист, који ће користити представник групе. Ученици наглашавају које су најзначајније одлике на које представник групе треба да обрати пажњу приликом излагања.

3. *Израда извештаја и постера*

Наставник обилази групе и проверава да ли ученици имају проблема приликом обраде теме и указује на најзначајније карактеристике сваке државе, као и по чему је та држава препознатљива у свету (нпр. Пиринеји и Андора, папа у Ватикану, малтешки витезови и Малта, туризам у Монаку, Истанбул у Турској као град на два континента, најстарија европска држава Сан Марино). Ученици приступају изради извештаја, који ће представник групе изложити пред одељењем.

Након обраде писаног материјала и припреме излагања, наставник даје нови задатак ученицима:

Пошто сте проучили литературу и припремили излагање направите постер на коме ћете на занимљив начин представити државу коју сте проучавали. На столу са материјалом налази се све што вам је потребно за рад. На великом хамер папиру представите државу користећи проспекте, текст и фотографије из чланака о држави, а бојице, фломастере и самолепљиве листиће употребите како би ваш постер визуелно био што занимљивији. Нека сви чланови групе дају свој допринос изради постера. За овај задатак имате двадесет пет минута.

Наставник обилази групе и посматра како ученици напредују у изради постера, даје савете, указује на евентуалне пропусте и помаже ученицима, који затраже помоћ због проблема приликом коришћења прибора.

4. *Извештавање група*

Након што су ученици израдили извештаје и постере, наставник даје ново упутство ученицима:

Пошто сте проучили по једну малу државу државу Јужне Европе и направили постер који је представља, време је да остатак одељења упознате са резултатима вашег рада. Представник групе показује постер, који је његова група израдила, и има око шест минута да упозна остатак одељења

са најзначајнијим одликама државе, која је била предмет њиховог изучавања. Овај поступак понавља се шест пута, како би све групе представиле резултате свога рада. Обратите пажњу на излагање других група, јер осим знања о држави коју је проучавала ваша група, треба да стекнете знања и о државама које су проучавале друге групе. После излагања представника свих група, разговараћемо о свим државама и њиховим специфичностима.

Ученици постављају постере на зидове учионице, као би и ученици других разреда могли да их виде и да се упознају са тим државама.

5. Провера научног градива

Након представљања резултата рада наставник приступа провери степена савладаности градива. У првом делу провере научног ученици решавају асоцијацију. Групе наизменично отварају по једно поље асоцијације и покушавају да дају решење асоцијације. Уколико ученици једне групе не дају тачан одговор, следећа група отвара поље и даје одговор. Овај поступак се понавља све док не буду решене све колоне у асоцијацији. На тај начин проверава се да ли су ученици усвојили основна знања о пет малих држава Јужне Европе. Решавање асоцијације траје око пет минута.

Табела 1.

Поље	А	Б	В	Г	Д	Ђ
1	Пиринеји	Породица Грималди	Папа	Апенини	Острва	Босфор
2	Кнежевина	Казино	Рим	Монте Титано	Витезови	Истанбул
3	Валов	Азурна обала	Трг Светог Петра	Самостан	Средоземно море	Дарданели
4	Шпанија-Француска	Формула 1	Најмања земља света	Најстарија з. Европе	Енглески језик	Тракија
Решење	Андора	Монако	Ватикан	Сан Марино	Малта	Европски део Турске

Након решавања асоцијације, наставник поставља проблемска питања која се односе на сваку од држава. Таква питања могу бити: „Зашто је Андора „порески рај“?“, „Одакле потиче економска моћ Ватикана?“, „Под утицајем којих цивилизација се развијала култура Малте?“, „Који су узроци и последице велике густине насељености Монака?“, „Какве економске везе постоје између Сан Марина и Италије?“ и „Како је географски положај Истанбула утицао на развој тог града?“. Пре давања одговора, ученици

унутар сваке групе дискутују о том проблему, разматрају могућа решења и спремају одговор са којим ће изаћи пред одељење. Приликом давања одговора на та питања, предност имају чланови оних група које нису проучавали ту државу у првом делу радионице. На тај начин проверава се колико су ученици научили из излагања представника других група. Овај део радионице траје око двадесет минута.

6. *Евалуација радионице*

После излагања свих представника група решавања асоцијације, приступамо евалуацији едукативне радионице. Наставник разговара са ученицима о резултатима рада, проблемима са којима су се суочавали у току радионице, о томе како су допринели решавању задатака, које су вештине стекли или унапредили на овом часу и како их могу убудуће унапређивати. Овај део радионице траје око десет минута.

Закључак

Едукативне радионице представљају један од могућих облика рада у настави географије. Да би били остварени најбољи резултати и реализовани васпитно-образовни циљеви предвиђени сценаријом, потребно је да овај облик групног рада одговара географском садржају који се обрађује. Едукативне радионице треба користити у настави географије онда када је њихов активирајући потенцијал већи од потенцијала других метода. Разноврсним и занимљивим задацима, едукативне радионице у настави географије покрећу ученике на сазнајну активност и доприносе стварању бољих односа између ученика у одељењу.

Обрада нових садржаја у едукативној радионици најчешће траје дуже него обрада традиционалним обликом рада, јер ученици не добијају готова решења, већ трагају за њима. За реализацију радионица нису неопходна велика материјална средства, нити скупа опрема, али је потребно додатно ангажовање наставника пре самог часа, у припреми радионице. Примена едукативних радионица уноси динамику у наставу географије, обезбеђује активно учешће свих ученика и ствара атмосферу у којој ученици могу да испоље своје интелектуалне и креативне потенцијале.

Литература

Ивић, И., Пешикан, А., Јанковић, С. и Кијевчанин, С. (1997). *Активно учење: приручник за примену активних метода наставе/учења*. Београд: Институт за психологију.

- Ивић, И., Пешикан, А. и Антић, С. (2001). *Активно учење 2*. Београд: Институт за психологију.
- Јовановић, С. и Живковић, Љ. (2005). Употреба медија у модернизацији наставе географије у Србији. У *Зборник радова са научног симпозијума „Србија и савремени процеси у Европи и свету“*. Београд: Географски факултет.
- Јовановић, С. и Живковић, Љ. (2006). Проблемски приступ у изучавању географских садржаја у настави географије. *Зборник радова Географског факултета*, 52.
- Рудић, В. (1991). *Методика наставе географије*. Београд: Научна књига.
- Шевкушић, С. и Живковић, Љ. (2001). Метода кооперативног учења у настави географије у основној школи. У *Зборник радова са XIV Конгреса географа Југославије*. Београд: Српско географско друштво, Београд: Географски факултет, Нови Сад: ПМФ-Институт за географију, Београд: Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ.